

11. Woynarowska-Sołdan Magdalena. Wybrane zagadnienia metodyki edukacji zdrowotnej / Magdalena Woynarowska-Sołdan, Barbara Woynarowska // Organizacja i realizacja edukacji zdro-

wotnej w szkole. Poradnik dla dyrektorów i nauczycieli szkół podstawowych / Praca zbiorowa pod redakcją Barbary Woynarowskiej. – Warszawa : ORE, 2014. – S. 9–10.

УДК 351.746:355.477

КОНЦЕПЦІЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Ненько Ю.П., к. пед. н, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

У статті осмислено дефініції концепції, педагогічної концепції та інших понять, які становлять понятійно-категоріальний апарат дослідження. Проаналізовано положення концепцій професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у вищих навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: концепція, професійно орієнтована підготовка, комунікативна підготовка, офіцер, служба цивільного захисту.

В статье осмыслены дефиниции концепции, педагогической концепции и других понятий, которые составляют понятийно-категориальный аппарат исследования. Проанализированы положения концепции профессионально ориентированной коммуникативной подготовки курсантов в высших учебных заведениях Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям.

Ключевые слова: концепция, профессионально ориентированная подготовка, коммуникативная подготовка, офицер, служба гражданской защиты.

Nenko Yu.P. THE CONCEPT OF PROFESSIONALLY ORIENTED COMMUNICATIVE TRAINING OF FUTURE OFFICERS OF THE CIVIL PROTECTION SERVICE

The article comprehends the definitions of the concept, the pedagogical concept and other concepts that make up the conceptual-categorical apparatus of the study. The positions of the concept of professionally oriented communicative training of cadets in higher educational institutions of the State Emergency Service of Ukraine are analyzed.

Key words: concept, professionally oriented training, communication training, officer, civil protection service.

Постановка проблеми. Докорінні зрушення, що відбуваються сьогодні в політичній, соціально-економічній, культурно-освітній та інших сферах суспільного життя в Україні, актуалізували проблему розроблення концептуальних стратегій якісного поліпшення й розвитку освіти, здатної здійснювати професійну підготовку офіцерських кадрів відповідно до зростаючих запитів особистості, потреб громадянського суспільства та держави й із урахуванням тих викликів, які особливо гостро постали у країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу наукової літератури свідчать, що вченими сьогодні вже досліджені окремі питання комунікативної підготовки формування фахівця. Зокрема, у публікаціях висвітлено шляхи підви-

щення рівня професійної компетентності фахівців (О. Бикова, В. Бут, О. Іващенко, М. Кришталь, Л. Мохнар, О. Островерх, М. Фомич та ін.); методологічні засади ділової комунікації (О. Бодальов, Ю. Жуков, А. Капська, О. Леонтьєв, Б. Ломов); співвідношення знань, умінь і навичок у професійній галузі з поняттям професійної компетентності (Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Хуторський та ін.); загально-теоретичні аспекти визначення змісту і структури професійно-комунікативної компетентності фахівців різних галузей (Л. Галікова, Д. Годлевська, Т. Грабой, Н. Доловова, В. Зикова, С. Петрушин, В. Черевко та ін.). Однак висновки фахівців з питань педагогіки вищої школи та результати вивчення практики підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах свідчать

про те, що ця проблема потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні засадничих ідей концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту, впровадження якої в процес фахової підготовки в галузевих вищих навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) суттєво підвищує рівень особистісного і професійного розвитку суб'єктів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснене нами ґрунтовне теоретичне узагальнення й науково-методологічне розв'язання проблеми формування готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності в процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах ДСНС України дає змогу представити отримані результати науково-педагогічного дослідження у формі науково обґрунтованої педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

Вибір обґрунтування педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у вищих навчальних закладах ДСНС України обумовлюємо тим, що педагогічна концепція – це насамперед система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище; світогляд, світорозуміння, переконання [4, с. 886].

У процесі дослідження питання професійно орієнтованої комунікативної підготовки у вищих навчальних закладах проведено аналіз наукових досліджень із цього питання, який дав змогу розглянути саме поняття «концепція».

У Словнику іноземних слів розкривається значення цього терміна як «система поглядів, те або інше розуміння явищ, процесів; єдиний визначальний задум, що веде думку наукової праці» [7].

Концепція педагогічна – це система ідей, висновків про закономірності й сутність педагогічного процесу, принципи його організації та методи здійснення, яка побудована на певній теоретико-методологічній основі й узагальненні сучасного педагогічного досвіду, в тому числі й власного, експериментально перевіреного; концептуальний задум тієї або іншої теорії, моделі й технології [3, с. 153].

Концепція, зазначає Н. Бордовська, – це система поглядів і думок, що відображає точку зору вченого у формі ідей, задуму та

конструктивного принципу в поясненні й перетворенні предмета (явища, процесу) дослідження, тобто концепція – це теоретичне обґрунтування гіпотези дослідження [2, с. 142].

Отже, педагогічна концепція професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту становить складну, цілеспрямовану, динамічну систему теоретико-методологічних знань про об'єкт дослідження – професійно орієнтовану комунікативну підготовку майбутніх офіцерів служби цивільного захисту – і ґрунтується на конкретних методологічних основах.

Цілеспрямованість педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту передбачає визначення й досягнення мети як передбачуваного результату. У нашому випадку результатом є формування готовності майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності в процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах ДСНС України.

Для перевірки результату досягнення цієї мети необхідно визначити критерії зазначеного феномена: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний – і їх показники, до яких ми зарахували такі: інтерес до професійно орієнтованої комунікативної діяльності; потреба в комунікативній діяльності; наявність прагнення до самовдосконалення; знання основних понять, видів і функцій професійно орієнтованої комунікативної діяльності; знання морально-етичних норм і правил професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцера служби цивільного захисту; володіння фаховим термінологічним апаратом; уміння встановлювати та підтримувати необхідні контакти зі всіма суб'єктами професійної діяльності (викладачами, командирами, підлеглим особовим складом, цивільним населенням, постраждалим тощо), а також ініціювати й підтримувати процес спілкування; вміння розв'язувати професійні конфлікти; оперування нормами навчально-наукової комунікативної діяльності (наукова доповідь, повідомлення на конференції, круглому столі тощо).

Динамічність педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту означає насамперед відносність представленого знання, тобто викладена нами педагогічна концепція не є в подальшому абсолютно незмінною й може доповнюватися та корегуватися.

Правомірність педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної

підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту забезпечується теоретичною й методологічною обґрунтованістю складників концепції; узгодженістю із загально визнаними ідеями, науковим досвідом і нормативною базою педагогічної теорії і практики; комплексним використанням методів наукового пошуку, адекватних об'єкту дослідження та логіці розв'язання проблеми; тривалим усебічним вивченням досліджуваного педагогічного феномена. Крім того, властивість динамічності передбачає в плані подальшого наукового розвитку самої педагогічної концепції встановлення міждисциплінарних зв'язків і розширення сфери застосування її основного змісту.

Ураховуючи продуктивні ідеї Є. Яковлева щодо змістово-структурної побудови педагогічної концепції як системи наукових знань [8], композиційне викладення педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах ДСНС України представимо такими структурними складниками – розділами: передумовами становлення й розвитку проблеми дослідження, понятійно-категоріальним апаратом, теоретико-методологічними основами, ядром концепції, її змістово-смісловим вираженням, педагогічними умовами ефективного функціонування й розвитку досліджуваного педагогічного феномена та межами застосування концепції.

1. Становлення й розвиток проблеми дослідження представлено трьома групами передумов:

а) проаналізованим станом сформованості готовності курсантів вищих навчальних закладів ДСНС України до професійно орієнтованої комунікативної діяльності;

б) соціальним замовленням суспільства на офіцера служби цивільного захисту з високим рівнем готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності;

в) результатами теоретичного дослідження й практичного освоєння досліджуваного педагогічного феномена, відображеними в науковій літературі.

Сучасний науковий фонд педагогічних знань представлено дослідженнями проблеми формування готовності особистості до професійно орієнтованої комунікативної діяльності у вищих навчальних закладах у різних аспектах: концептуальних підходах і методологічних засадах; змісті, формах і методах, що сприяють формуванню зазначеної готовності; виявленні педагогічних умов тощо.

2. Понятійно-категоріальний апарат концепції представлений двома групами:

а) основною категорією, безпосередньо пов'язаною з концептуальним напрямом, – «комунікація», «спілкування», «комунікативна діяльність», «професійно орієнтована комунікативна діяльність», «готовність», «готовність до діяльності», «готовність майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності»;

б) групою допоміжних категорій, які забезпечують вияв окремих аспектів педагогічної концепції, – «структурні компоненти готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності», «підготовка», «професійна підготовка», «методологічні принципи», «підходи» тощо.

3. Теоретико-методологічні основи концепції становлять:

а) наукові підходи до професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у вищих навчальних закладах ДСНС України (комплексне використання).

Концепція дослідження вмотивовує доцільність якісно нового підходу до функціонування процесу підготовки курсантів до професійно орієнтованої комунікативної діяльності й потребує обґрунтування з позицій взаємодії таких підходів:

– діяльнісного, який виявляється в умовах формування особистості курсанта як унікальної індивідуальності, що відбувається на засадах «суб'єкт-суб'єктних відносин», організації активної навчальної діяльності для набуття здобувачами освіти відповідних знань і вмінь, формування готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності;

– гуманістичного, що спрямований на досягнення визнання важливості людини (курсанта і його особистості) в сучасному суспільстві, створення умов для її вільного, всебічного розвитку, самовираження й самореалізації в інтересах конкретних людей і суспільства загалом;

– особистісно орієнтованого, котрий дав змогу акцентувати ідеї визнання індивідуальної самоцінності людини як суб'єкта діяльності, здатного активно опановувати провідні соціальні цінності й забезпечити компетентнісну спрямованість змісту і форм організації фахової підготовки;

– компетентнісного, який передбачає комплексне оволодіння курсантами знаннями та вміннями, мобільність знань, гнучкість методів навчання, розвиток їхніх особистісних комунікативних якостей, інди-

відуального стилю майбутньої професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Необхідність звернення до зазначених підходів у дослідженні спричинена такими факторами:

1) ускладнення організації навчального процесу з огляду на зменшення кількості годин, відведених на практичні заняття;

2) постійним збільшенням обсягу інформації, що породжує вичерпність людських ресурсів щодо розуміння цієї інформації;

3) нестабільністю й непередбачуваними змінами, що відбуваються в навколишньому середовищі, що призводять до збільшення кількості надзвичайних ситуацій у вигляді стихійних лих, катастроф, аварій тощо;

б) сформульовані принципи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту (принципи – це основні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчальної діяльності [5]):

– системності й послідовності професійної підготовки, де систематичність у навчанні передбачає засвоєння знань, навичок і вмінь у певному логічному зв'язку, а послідовність – вивчення навчального матеріалу, який спирається на раніше засвоєний, і логічно визначає наступну сходинку в пізнавальній діяльності;

– практичної спрямованості;

– професійної мобільності;

– диференційованого підходу, який передбачає оптимальний відбір навчального матеріалу та методів навчання відповідно до індивідуальних психологічних особливостей курсантів, а також їхнього базового комунікаційного рівня;

– оптимізації й інтенсифікації навчального процесу, що пов'язаний із підвищенням ефективності процесу фахової майбутніх офіцерів не будь-якими засобами, а найбільш доцільним, найбільш відповідним для конкретної ситуації навчально-методичним комплексом [1];

– комунікативності, який передбачає побудову процесу професійно орієнтованої комунікативної підготовки на моделях реальної навчально-професійної та професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Отже, важливим підґрунтям у функціонуванні педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту є органічне поєднання зазначених наукових підходів і принципів.

4. *Ядро концепції* представлено концептуальним положенням, яке полягає в тому, що професійно орієнтовану комунікативну підготовку майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у вищих навчальних за-

кладах ДСНС України ми розглядаємо як педагогічну систему, де:

– *мета* спрямована на формування готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності;

– основним *завданням* професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у вищих навчальних закладах ДСНС України вважаємо надання майбутнім офіцерам служби цивільного захисту універсальних комунікативних і комунікативно-технологічних знань, формування відповідних умінь, які дадуть змогу їм здійснювати професійно орієнтовану комунікативну діяльність за допомогою різних її видів, форм і засобів у навчальній, навчально-професійній, навчально-науковій і подальшій професійній комунікативній діяльності;

– *зміст* педагогічної системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту відображає комплекс теоретичних і практичних напрямів, серед яких особливу роль відіграє професійно-комунікативна спрямованість процесу фахової підготовки курсантів у вищих навчальних закладах ДСНС України;

– за *предметним змістом* педагогічна система охоплює вивчення мовних, суспільно-гуманітарних, фахових дисциплін, навчальну практику, науково-дослідну роботу, факультативні заняття, спецкурс;

– за *засобами*, що використовуються, передбачає поєднання таких способів, методів і форм організації навчання: активних та інтерактивних, інформаційно-комунікаційних технологій, а також мотиваційних і рефлексивних прийомів освітньої діяльності;

– за *організацією* професійно орієнтована комунікативна підготовка майбутніх офіцерів служби цивільного захисту відбувається з урахуванням специфіки фахової підготовки у вищих навчальних закладах ДСНС України та передбачає поєднання аудиторної й позааудиторної роботи; інтегрує індивідуальні, міжособистісні та кооперативні форми навчання, а також координацію роботи викладачів мовної підготовки, викладачів дисциплін суспільно-гуманітарного циклу, викладачів фахових дисциплін, кураторів, курсових офіцерів, керівників НДР тощо.

5. *Змістово-сміслове вираження концепції* представлено педагогічною системою професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у вищих навчальних закладах ДСНС України:

а) наукове обґрунтування та розроблення системи професійно орієнтованої кому-

нікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту здійснено на основі аналізу основних понять і відбору положень загальної теорії систем, які дали змогу найбільш змістовно й точно описати формування означених цінностей як систему [6, с. 16–21];

б) на підставі аналізу наявних моделей педагогічних систем, сформульованих нами основних положень (вимоги й критерії), на яких ґрунтується розробка авторської педагогічної системи, розгляду ієрархії педагогічних систем у контексті аналізованої наукової проблеми створено педагогічну систему професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у вищих навчальних закладах ДСНС України, визначено її структурні компоненти, для кожного з яких розроблено новий зміст і встановлено взаємозв'язки.

6. Педагогічні умови ефективного функціонування й розвитку досліджуваного педагогічного феномена передбачають:

формування ціннісного ставлення до майбутньої професійно орієнтованої комунікативної діяльності;

упровадження активних та інтерактивних методів навчання;

оптимізацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу.

7. Межі застосування концепції представлені:

а) характеристикою специфіки фахової підготовки об'єктів (контингенту курсантів) у вищих навчальних закладах ДСНС України, на яких поширюється дія висунутих концептуальних положень;

б) складниками готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності;

в) змістовим наповненням процесу навчання провідних суб'єктів педагогічного процесу – професорсько-викладацького складу – для професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту;

г) наведеними вище умовами ефективного функціонування й розвитку досліджуваного педагогічного феномена.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі вищевикладеного можна підсумувати, що високий рівень готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності є сьогоднію необхідною передумовою для успішного здійснення офіцерами професійної діяльності, а запровадження запропонованої педагогічної концепції сприятиме формуванню й розвитку зазначеної готовності.

Перспективами подальших наукових розвідок є обґрунтування й експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов і методики формування професійної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю.К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Бордовская Н.В. Диалектика педагогического исследования: логико-методологические проблемы : [монография] / Н.В. Бордовская. – СПб. : Изд-во РХГИ, 2001. – 512 с.
3. Макаренко Л.Л. Концепція процесу формування інформаційної культури майбутнього вчителя технології / Л.Л. Макаренко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи». – 2013. – Випуск 42. – С. 152–163.
4. Новий словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. – 2-е видання, виправлене. – К. : Аконіт, 2004. – Том 1 : А – К. – 2004. – 927 с.
5. Приходько А.М. Формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / А.М. Приходько. – Х., 2016. – 287 с.
6. Роман С.В. Применение системного подхода к формированию эколого-гуманистических ценностей в процессе школьного химического образования / С.В. Роман // Вестник Казахского национального университета. Серия «Педагогические науки». – 2013. – № 2(39). – С. 16–22.
7. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К. : Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1974. – 775 с.
8. Яковлев Е.В. Педагогическая концепция как результат современного научно-педагогического исследования / Е.В. Яковлев // Педагогическое образование и наука. – М. : МАНПО, 2012. – № 12. – С. 90–94.